

Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru Návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady, kterou se posilují některé aspekty presumpce nevinoty a práva být přítomen při trestním řízení před soudem

(COM(2013) 821 final – 2013/0407 (COD))

Návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady o procesních zárukách pro děti podezřelé nebo obviněné v trestním řízení

(COM(2013) 822 final – 2013/0408 (COD))

Návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady o prozatímní právní pomoci pro podezřelé nebo obviněné osoby zbavené osobní svobody a právní pomoci v rámci řízení týkajícího se evropského zatýkácího rozkazu

(COM(2013) 824 final – 2013/0409 (COD))

Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů – Pokrok v provádění agendy Evropské unie v oblasti procesních záruk pro podezřelé nebo obviněné osoby – Upevnění základů evropského prostoru trestního soudnictví

(COM(2013) 820 final)

(2014/C 226/12)

Zpravodaj: **pan Xavier VERBOVEN**

Dne 13. ledna 2014 se Evropský parlament a dne 22. ledna 2014 Rada rozhodly, v souladu s článkem 304 Smlouvy o fungování Evropské unie, konzultovat Evropský hospodářský a sociální výbor ve věci

návrhu směrnice Evropského parlamentu a Rady, kterou se posilují některé aspekty presumpce nevinoty a práva být přítomen při trestním řízení před soudem

COM(2013) 821 final – 2013/0407 (COD)

návrhu směrnice Evropského parlamentu a Rady o procesních zárukách pro děti podezřelé nebo obviněné v trestním řízení

COM(2013) 822 final – 2013/0408 (COD)

návrhu směrnice Evropského parlamentu a Rady o prozatímní právní pomoci pro podezřelé nebo obviněné osoby zbavené osobní svobody a právní pomoci v rámci řízení týkajícího se evropského zatýkácího rozkazu

COM(2013) 824 final – 2013/0409 (COD).

Dne 27. listopadu 2013 se Evropská komise, v souladu s článkem 304 Smlouvy o fungování Evropské unie, rozhodla konzultovat Evropský hospodářský a sociální výbor ve věci

sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů – Pokrok v provádění agendy Evropské unie v oblasti procesních záruk pro podezřelé nebo obviněné osoby – Upevnění základů evropského prostoru trestního soudnictví

COM(2013) 820 final.

Specializovaná sekce Zaměstnanost, sociální věci, občanství, kterou Výbor pověřil přípravou podkladů na toto téma, přijala stanovisko dne 12. března 2014.

Na 497. plenárním zasedání, které se konalo ve dnech 25. a 26. března 2014 (jednání dne 25. března), přijal Evropský hospodářský a sociální výbor následující stanovisko 139 hlasy pro, 1 hlas byl proti a 9 členů se zdrželo hlasování.

1. Závěry a doporučení

Výbor vítá a podporuje návrhy směrnic a doporučení Komise týkající se presumpce nevin, procesní ochrany dětí a zranitelných skupin a prozatímní právní pomoci.

1.1 EHSV by však rád předložil několik připomínek, které mají posílit východiska a cíle těchto návrhů.

1.2 Ohledně presumpce nevin by EHSV rád zdůraznil, že nikdo není vinen dříve, než byl přijat konečný rozsudek, to je nezadatelné právo. Výbor zdůrazňuje, že důvěra občanů v právní řád vyžaduje, aby soudci byli imunní vůči tlakům či ovlivňování jakéhokoli druhu, a to včetně médií. V této souvislosti se musí média nehledě na ústavně zaručenou svobodu tisku vyhnout tomu, že budou vykonávat úlohu soudních orgánů.

1.3 Ohledně ochrany dětí v trestním řízení chce Výbor zdůraznit, že děti se v případě zbavení svobody nacházejí ve velmi zranitelné pozici, s níž souvisí nebezpečí pro jejich mentální a fyzickou integritu. V této souvislosti Výbor dále zdůrazňuje, že je třeba upřednostnit iniciativy, které děti, jež jsou vystaveny trestnímu řízení, opět co nejrychleji zapojí zpět do sociálního a společenského života.

1.4 Co se prozatímní právní pomoci týče, Výbor hodnotí pozitivně, že tato zásada obsažená v návrhu směrnice se uplatňuje také na osoby, na něž byl vydán evropský zatýkací rozkaz. Výbor také podporuje doporučení, jež usiluje o další harmonizaci kritérií pro rozhodnutí o právu na právní pomoc v trestním řízení. Výbor však podotýká, že právní pomoc v trestním řízení nesmí být ohrožena z důvodu rozpočtových problémů v některých členských státech, a klade si otázku, do jaké míry pro to mohou být poskytnuty prostředky na evropské úrovni, např. ve formě evropského fondu.

1.5 Výbor konstatuje, že návrhy směrnic týkajících se presumpce nevin a ochrany dětí v trestním řízení platí pouze v rámci trestního řízení. Výbor se domnívá, že pojem trestní řízení musí být v souladu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva v evropském právu interpretován nezávisle na kvalifikaci řízení v členských státech. Za účelem zaručení možnosti nezávislé interpretace Výbor doporučuje vyškrtnout v bodech odůvodnění k těmto návrhům směrnice část, že tyto záruky se nevztahují na správní řízení ukládající sankce.

1.6 Ohledně řízení vedeného v nepřítomnosti podle článku 8 směrnice o presumpci nevin Výbor konstatuje, že v souladu s tímto ustanovením se trestní řízení může konat v nepřítomnosti obviněné osoby pod podmínkou, že je možné jednoznačně určit, že osoba o plánovaném řízení věděla. Není-li známo bydliště obžalované osoby, může docházet k praktickým problémům, a proto Výbor doporučuje, aby členské státy měly výslovnou možnost využít zvláštního předvolání pro osoby, u nichž není známo bydliště (např. na policejní stanici).

2. Shrnutí návrhů Komise

2.1 Dne 27. listopadu 2013 zveřejnila Evropská komise balíček nových opatření týkajících se procesních záruk v trestním řízení.

2.2 Tento balíček je pokračováním legislativního programu týkajícího se procesních záruk v trestním řízení, k němuž patří zejména směrnice 2010/64/EU o právu na tlumočení a překlad, směrnice 2012/13/EU o právu na informace a směrnice 2013/48/EU o právu na přístup k obhájci a o právu na informování třetí strany v případě zbavení osobní svobody.

2.3 Zavedením minimálních procesních záruk v trestním řízení má být jednak všem občanům Evropské unie v celé EU zaručeno právo na spravedlivý proces a jednak posílena vzájemná důvěra členských států v jejich příslušné justiční systémy za účelem usnadnění vzájemného uznávání soudních rozhodnutí.

2.4 Předkládaný balíček obsahuje tři návrhy směrnic. Tyto návrhy se týkají presumpce nevin, procesní ochrany pro děti v trestním řízení a práva na prozatímní právní pomoc v trestním řízení.

2.4.1 Navrhovaná směrnice týkající se presumpce nevinny

2.4.1.1 Zásada, že každý, kdo je podezřelý či obviněný v trestním řízení, se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem, je jednou z nejdůležitějších zásad trestního práva a je základem práva na spravedlivý proces. Zásada presumpce nevinny je podrobně rozpracována v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva.

2.4.1.2 Návrh směrnice má zahrnout určité aspekty již stávající zásady presumpce nevinny do směrnice s cílem co nejlépe zaručit účinné provádění presumpce nevinny v Evropské unii.

2.4.1.3 Směrnice se zabývá následujícími aspekty presumpce nevinny: (1) zákaz pro orgány veřejné moci označovat ve veřejných prohlášeních a úředních rozhodnutích vydaných před pravomocným odsuzujícím rozsudkem podezřelé nebo obviněné osoby za vinné, (2) fakt, že důkazní břemeno při stanovování viny leží na obžalobě a v případě pochybností musí být obviněná osoba zproštěna obžaloby, (3) právo nesvědčit sám proti sobě a nespolutracovat, (4) právo nevypovídat, (5) právo obviněné osoby být přítomen při svém trestním řízení.

2.4.2 Navrhovaná směrnice týkající se procesních záruk pro děti v trestním řízení

2.4.2.1 Směrnice 2010/64/EU byla přijata s cílem zaručit spravedlivý proces osobám, které nemluví či nerozumí jazyku řízení. Mohou však existovat jiné důvody než jazykové, proč obviněné osoby nejsou schopny sledovat a účastnit se trestního řízení, k nimž patří např. nízký věk nebo mentální postižení obviněných.

2.4.2.2 Komise vypracovala návrh směrnice za účelem ochrany práva na spravedlivý proces pro děti. Tato směrnice má zaručit spravedlivý proces prostřednictvím následujících prvků: (1) právo dítěte a nositele rodičovské zodpovědnosti na informace o dodatečných právech, jež dětem na základě této směrnice nebo jejího provádění do vnitrostátního práva přísluší, (2) větší přístup k obhájci, (3) právo na individuální posouzení, (4) právo na lékařské vyšetření při zbavení osobní svobody, (5) povinnost audiovizuálně zaznamenávat výslechy dětí, (6) fakt, že zbavení osobní svobody dětí by mělo být nejkratším řešením, (7) zvláštní zacházení v případě zbavení osobní svobody, (8) právo na včasné a řádné projednání věcí, (9) soudní řízení by mělo být neveřejné, (10) právo dítěte a nositele rodičovské zodpovědnosti být přítomen při trestním řízení před soudem, (11) právo na právní pomoc.

2.4.2.3 Podobné záruky jsou stanoveny rovněž pro dospělé osoby, jež se nacházejí ve zranitelné situaci, avšak vzhledem k tomu, že je obtížné definovat pojem dospělé osoby, jež se nachází ve zranitelné situaci, se Komise rozhodla tyto záruky místo ve směrnici definovat v doporučení.

2.4.3 Navrhovaná směrnice týkající se prozatímní právní pomoci

2.4.3.1 Ve směrnici 2013/48/EU je stanoveno právo na pomoc obhájce. Aby toto právo bylo účinné pro všechny, musí být právní pomoc poskytnuta každému, kdo nemá dostatečné finanční prostředky, aby si obhájce zaplatil sám.

2.4.3.2 Komise rovněž předkládá doporučení týkající se kritérií přístupu k právní pomoci a záruk kvality a účinnosti právní pomoci. Komise zvolila pouze doporučení vzhledem k nákladům, které by to sebou mohlo pro členské státy přinést, a z důvodu s tím související zásady proporcionality jednání Unie.

2.4.3.3 V případě prozatímní právní pomoci však Komise navrhuje směrnici, a to proto, aby pomoc obhájce byla zaručena v případech, kdy je to zcela nutné. Návrh směrnice ukládá členským státům povinnost poskytnout právní pomoc bezprostředně ve dvou případech – a to předtím, než bude přijato pravomocné rozhodnutí příslušných orgánů jednotlivého členského státu o poskytnutí nebo zamítnutí nároků na náklady související s prozatímní právní pomocí, – a sice (1) osobám zbaveným osobní svobody, (2) osobám, na něž je vydán evropský zatýkací rozkaz a jež vykonávající stát zbavil osobní svobody.

3. Připomínky

3.1 Výbor návrhy Komise vítá a podporuje. Návrhy jsou hodnoceny velmi pozitivně.

3.2 Výbor má však řadu připomínek k předkládaným textům, jež jsou uvedeny níže. Připomínky jsou jednak obecného rázu, jednak technického právního rázu. Tyto připomínky však nemají žádný vliv na to, že EHSV s východisky a cíli předkládaných textů souhlasí, mají je spíše posílit.

3.3 *Obecné připomínky*

3.3.1 Ohledně Presumpce neviny

3.3.1.1 Výbor jednoznačně souhlasí s posílením presumpce neviny, jak se uvádí v navrhované směrnici o posílení některých aspektů presumpce neviny.

3.3.1.2 EHSV by rád zdůraznil, že nikdo není vinen dříve, než byl přijat konečný rozsudek, to je nezadatelné právo. Výbor zdůrazňuje, že důvěra občanů v právní řád vyžaduje, aby soudci byli imunní vůči tlakům či ovlivňování jakéhokoliv druhu, a to včetně médií. V této souvislosti se musí média nehledě na ústavně zaručenou svobodu tisku vyhnout tomu, že budou vykonávat úlohu soudních orgánů.

3.3.2 Ohledně procesní ochrany dětí a zranitelných osob

3.3.2.1 Výbor rovněž plně podporuje kroky k posílení práv zranitelných osob a zejména dětí v trestním řízení, jak se uvádí v návrhu směrnice týkající se klíčových záruk pro děti a v navrhovaném doporučení, jež zaručuje, že zranitelné osoby budou jako takové uznány a že budou zohledněny jejich potřeby.

3.3.2.2 Děti, které často z důvodu sociálních okolností či prostředí sklouznou ke kriminalitě, se v případě zbavení svobody nacházejí ve velmi zranitelné pozici, s níž souvisí nebezpečí pro jejich fyzický, psychologický a sociální rozvoj.

3.3.2.3 Výbor kromě toho zdůrazňuje, že je třeba upřednostnit iniciativy, které děti, jež jsou vystaveny trestnímu řízení, opět co nejrychleji zapojí zpět do sociálního a společenského života.

3.3.2.4 Uplatňování ustanovení zaručující právo na přístup k obhájci pro dítě se vztahuje rovněž na trestní řízení, které by mohlo vést k pravomocnému upuštění od trestního stíhání. Výbor by považoval za vhodné upřesnit, že toto právo se uplatňuje také v rámci alternativních opatření k trestnímu stíhání.

3.3.3 Ohledně prozatímní právní pomoci

3.3.3.1 Výbor souhlasí se zásadou uvedenou v návrhu směrnice o tom, že prozatímní právní pomoc je zaručena v případě, že přístup k obhájci je zcela nutný.

3.3.3.2 Výbor hodnotí pozitivně, že tato zásada se uplatňuje také na osoby, na něž byl vydán evropský zatýkácí rozkaz. Výbor také podporuje doporučení, jež usiluje o další harmonizaci kritérií pro rozhodnutí o právu na právní pomoc v trestním řízení.

3.3.3.3 Výbor však podotýká, že právní pomoc v trestním řízení nesmí být ohrožena z důvodu rozpočtových problémů v některých členských státech, a klade si otázku, do jaké míry pro to mohou být poskytnuty prostředky na evropské úrovni, např. ve formě evropského fondu.

3.4 *Právně technické připomínky*

3.4.1 Ohledně oblasti působnosti návrhů směrnice týkající se presumpce neviny a ochrany dětí v trestním řízení

3.4.2 Jak v návrhu směrnice týkající se posílení některých aspektů presumpce neviny, tak i v návrhu směrnice týkající se procesních záruk pro děti v trestním řízení se při stanovení oblasti působnosti uvádí, že tato ochrana jednoznačně platí pouze v rámci trestního řízení.

3.4.3 Text dále podrobně neuvádí, co je myšleno trestním řízením. Naskýtá se zde tedy otázka, zda se tím myslí pouze řízení, které by příslušný členský stát označil jako trestní řízení, či zda má pojem trestního řízení v návrzích směrnice širší význam a zahrnuje například správní řízení ukládající sankce.

3.4.4 Podle ustálené judikatury Evropského soudu pro lidská práva se pro stanovení toho, zda je řízení trestní povahy, používají „kritéria Engel“, a sice: (1) klasifikace jako trestní ve vnitrostátním právu, (2) charakter narušení, (3) charakter a závažnost sankcí. Proto se při uplatňování práva na spravedlivý proces v Evropské úmluvě o lidských právech řada správních řízení považuje za trestní. Tato judikatura má zamezit tomu, že se jednotlivé státy vyhnou povinností týkajícím se záruk stanovených ve smlouvě tím, že řízení budou jednoduše jinak klasifikovat.

3.4.5 Proto by měl Soudní dvůr mít alespoň dostatek volnosti rozhodování při definování pojmu trestní řízení nezávisle na jednotlivých vnitrostátních právních klasifikacích. Jinak hrozí vážné nebezpečí, že záruky stanovené ve směrnici nebudou účinné.

3.4.6 V šestém bodu odůvodnění návrhu směrnice týkající se posílení některých aspektů presumpce neviny se však jasně stanovuje, že tato směrnice se vztahuje pouze na trestní řízení a nevztahuje se na správní řízení ukládající sankce.

3.4.7 Tento bod odůvodnění ztěžuje širší interpretaci pojmu trestní řízení, jak ji doporučuje a považuje za nutnou Evropský soud pro lidská práva, pokud jde o provádění stejných práv a zásad, jež jsou předmětem směrnice. Výbor se proto domnívá, že tento bod odůvodnění by měl být vyškrtnut.

3.4.8 Ohledně řízení vedeného v nepřítomnosti podle článku 8 směrnice o presumpci neviny

3.4.9 V článku 8 se stanoví, že členské státy mohou používat možnost, kdy soud v řízení smí rozhodnout o vině v nepřítomnosti obviněné osoby pod podmínkou, že tato osoba byla včas osobně předvolána, a tudíž informována o plánovaném datu a místě konání řízení před soudem, nebo jiným způsobem fakticky obdržela úřední informaci o plánovaném datu a místě konání uvedeného řízení takovým způsobem, aby bylo možné **jednoznačně určit**, že o plánovaném řízení věděla.

3.4.10 V tomto článku se nestanoví možnost provést řízení (v nepřítomnosti) i tehdy, kdy není známo bydliště dotčené osoby a tato nemůže být tedy předvolána. V tomto případě lze zvážit předvolání na policejní stanici.

V Bruselu dne 25. března 2014

předseda
Evropského hospodářského a sociálního výboru
Henri MALOSSE
